

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Здійснено аналіз впливу органів державного регулювання на економічну безпеку торговельних підприємств. Встановлено, що державне регулювання значно впливає на попередження потенційних загроз і ризиків, які притаманні для всіх суб'єктів галузі роздрібно́ї торгівлі та сприяє підвищенню безпечності функціонування підприємств роздрібно́ї торгівлі.

Ключові слова: державне регулювання, роздрібна торгівля, торговельні підприємства, загрози, ризики.

Проведен анализ влияния органов государственного регулирования на экономическую безопасность торговых предприятий. Установлено, что государственное регулирование значительно влияет на предупреждение потенциальных угроз и рисков, присущих всем субъектам отрасли розничной торговли и способствует повышению безопасности функционирования предприятий розничной торговли.

Ключевые слова: государственное регулирование, розничная торговля, торговые предприятия, угрозы, риски.

The impact of government regulation on the economic security of commercial enterprises was analyzed and as result we find out that state regulation has a significant impact on the prevention of potential threats and risks. Such regulation is important for all businesses and helps retailers improve operation safety.

Key words: government regulation, retail, commercial enterprises, threats, risks.

Постановка проблеми. Підприємницькі структури на даний момент не здатні повною мірою протистояти проблемам сучасної ринкової економіки. Це, у свою чергу, породжує ряд негативних явищ, зокрема, масове банкрутство підприємницьких структур, скорочення джерел поповнення державних доходів, збільшення навантаження на державний бюджет та ін., що зумовлює посилення соціальної напруги і нестабільності у державі.

Тому для усунення суперечності між економічною та соціально-політичною значущістю підприємництва, а також слабкою життєздатністю та вразливістю суб'єктів підприємництва в сучасній ринковій економіці необхідним є державне регулювання підприємницької діяльності та державна підприємницька політика, спрямована на створен-

ня сприятливих умов для становлення і розвитку підприємництва, в тому числі роздрібних торговельних підприємств.

Стан дослідження. У сьогодишніх економічних умовах державне регулювання підприємництва як елемент єдиної системи державного регулювання економіки охоплює правові, організаційні, адміністративні та регулятивно-контрольні заходи держави, спрямовані на створення сприятливих умов для становлення і розвитку підприємницького середовища, його підтримку та забезпечення конкурентоздатності національної економіки [3, с. 255]. У зв'язку з цим, все більше уваги приділяється дослідженню питань функціонування внутрішнього ринку споживчих товарів, напрямам реалізації державної політики у сфері підприємництва, посиленню ролі держави у соціально-економічних процесах та зокрема регулюванні економічної безпеки торговельних підприємств [1, с. 52; 2, с. 32; 4, с. 31; 5, с. 22].

Метою дослідження є аналіз впливу органів державного регулювання на економічну безпеку торговельних підприємств

Виклад основних положень. Економічна безпека роздрібних торговельних підприємств, аналогічно до інших суб'єктів господарювання підпорядковується постійному впливу органів державного регулювання. При цьому спостерігається тісний синергетичний взаємозв'язок між даними елементами системи економічної безпеки торговельних підприємств.

Система економічної безпеки роздрібних торговельних підприємств постійно відчуває вплив низки органів та інституцій державного регулювання, які заздалегідь зорієнтовані на здійснення функцій організації, координації та контролю за діяльністю усіх суб'єктів господарювання.

Вплив органів державного регулювання на економічну безпеку підприємств підгалузі роздрібно́ї торгівлі першопочатково проявляється вже на етапі створення і реєстрації підприємства. На перший погляд, регламент і процедура проведення державної реєстрації суб'єктів господарської діяльності на сьогодні законодавчо усталена і відпрацьована на практиці, через що реєстрування новостворених роздрібних торговельних підприємств не містить прямих загроз і ризиків для них. Однак, ситуація із проходженням державної реєстрації роздрібних торговельних підприємств у вітчизняних умовах є доволі неоднозначною. По-перше, дана процедура, на відміну від загальноприйнятої світової практики організації ділових стосунків за схемою «держава – місцеві органи самоврядування – ритейлинг», носить адміністративно-

дозвільний, а не явочний характер. Дозвільний підхід до реєстрації потенційно містить низку реальних і можливих загроз для майбутніх роздрібних торговців, а саме: порівняно тривалий час проходження реєстрації, отримання погоджень і дозволів у численних уповноважених органах державного управління, що неминуче веде до недоотримання можливих прибутків; внесення на користь місцевих і державного бюджету додаткових затрат на оплату заявкових реєстраційних внесків і дозвільних документів, що апіорі зменшує обсяг власного оборотного капіталу, особливо для дрібних та малих роздрібних підприємств торгівлі, які на сьогодні за чисельністю домінують на споживчому ринку; необґрунтоване «підняття» ролі та значення відповідальних управлінських працівників, від яких безпосередньо залежить своєчасність та обґрунтованість прийняття остаточного рішення про видання дозвільно-реєстраційних документів; кримінально-корупційна складова, що полягає не тільки у спокусі частини державних управлінців до незаконного отримання певних матеріальних благ за «сприяння» у лояльному прискоренні процесу реєстрації, але й у добровільному анонімному розповсюдженні ними ж за «винагороду» конфіденційних (нерідко – таємних в комерційному змісті) даних, перенесених із первинних реєстраційних документів заявників у інформаційно-аналітичні системи державних контрольних органів.

Існуюча процедура реєстрації і ліцензування роздрібних торговельних підприємств потребує негайного кардинального удосконалення, про що тривалий час стверджують вчені та практики галузі торгівлі. Основні зміни мали би стосуватися: прискореного переходу до явочного методу реєстрації та надання ліцензій (дозволів, патентів) з уникненням прямого контакту заявника та реєстратора; законодавчого встановлення єдиного розміру реєстраційного внеску для конкретних типів і форматів торговельних підприємств; розподілу загальної суми вартості ліцензії (дозволів, патентів) на частки з подальшою виплатою їх рівними частинами протягом усього терміну дії вказаних дозвільних документів; кодування та вилучення з вільного доступу для широкого кола працівників численних управлінсько-регуляторних державних органів інформації, що становить зміст комерційної таємниці підприємства-заявника (склад засновників та учасників підприємства, їх статутні зобов'язання, фінансовий потенціал, поіменний кадровий склад тощо).

У сучасних умовах співпраця роздрібних торговельних підприємств із органами оподаткування, на думку більшості експертів, но-

силь загалом диспаритетний характер на перевагу останніх, що за певних обставин створює вагомi загрози для майнової, фiнансової i комерцiйної безпеки суб'єктiв споживчого ринку. Не вдаючись у поглиблений юридичний аналіз дiючої сьогоднi в країні податкової системи, зазначимо основні проблемні моменти її впливу саме на економічну безпеку суб'єктiв роздрiбної торгiвлі. Зокрема, вiтчизняне податкове законодавче поле i далі перебуває на етапі формування, апогеєм якого повинно стати напрацювання i законодавче прийняття податкового кодексу. Iснує не тільки чимало проектiв цього кодексу, але й до кожного з них висунуто низку суттєвих зауважень частиною економістiв i бiльшістю власникiв торговельних пiдприємств. Здебільшого зауваження стосуються фiскального характеру багатьох пропонуванiх проектiв кодексу та вiдсутностi в них загальної мотиваційно-стимулюючої скерованостi на зростання обсягiв роздрiбного товарообороту та розміру отриманого прибутку, а, отже, i на посилення фiнансової компоненти економічної безпеки роздрiбних торговельних пiдприємств. Бiльшість заявлених до розгляду проектiв податкового кодексу передбачає значне посилення наглядово-контрольних функцій над роздрiбними торговельними пiдприємствами з боку податкових адміністрацій, збiльшення кількості та iнтенсивностi перевiрок, у т. ч. зустрiчних. У цій ситуації, з одного боку, має місце не тільки часткове в часовому проміжку обмеження комерцiйних, фiнансових та iнституціональних можливостей пiдприємств торгiвлі, але й створюються можливості для виникнення прецедентiв прямого неекономічного впливу на економічну свободу i безпеку роздрiбних торговельних пiдприємств.

Натомість, у сфері обов'язкових стосункiв роздрiбних торговельних пiдприємств iз податковими органами доволі позитивною тенденцією є проведення уніфікації форм податкової звітностi з активним упровадженням сучасних iнноваційних технологій взаємного обміну інформацією.

Дійсно, надання роздрiбним торговельним пiдприємствам можливості надавати звітні документи в електронній формі, а тим бiльше з використанням вiддаленого доступу через Інтернет-технології суттєво зменшує фiнансові, людські i часові затрати на здавання податкової звітностi. У той же час, значно пiдвищуються вимоги до організації i ростуть затрати на закриття стороннього доступу до інформаційних систем даного типу, що потребує чіткого, заздалегідь узгодженого розподілу винесення видаткiв на їх обслуговування та iнноваційне вдосконалення між адміністратором i платником.

На економічну безпеку роздрібних торговельних підприємств загалом незначного, мінімального впливу надають фонди директивної сили – соціального страхування, зайнятості, пенсійний. Більше того, ці фонди власне і створювалися для пом'якшення частини загроз та ризиків для всіх суб'єктів господарської діяльності. Основним недоліком взаємодії роздрібних торговельних підприємств з фондами директивної сили є порядок адміністрування і виплати чергових платежів: по кожному з них підприємство повинно вести окремий рахунок, відслідковувати терміни сплати. На нашу думку, доцільною була би консолідація всіх платежів у вигляді єдиного внеску, що значно спростить і скоротить видатки на загальне адміністрування розрахунків із директивними фондами.

Для роздрібних торговельних підприємств надзвичайної ваги набувають стосунки із органами суду різноманітних інстанцій. При цьому вони можуть виникати стосовно як господарських, так і низки інших правовідносин, що прямо впливають на систему економічної безпеки роздрібних торговельних підприємств усіх типів і форматів. Йдеться про чимало галузей права: корпоративне, майнове, земельне, трудове, кримінальне та ін.

Основна частка спірних правовідносин роздрібних торговельних підприємств вирішується у господарських судах на предмет встановлення повноти і своєчасності виконання сторонами своїх обов'язків за угодами поставки, купівлі-продажу чи надання послуг, тобто прямо пов'язаних із основною діяльністю у підгалузі роздрібною торгівлі. Йдеться про провідну складову функціональної діяльності роздрібних торговельних підприємств – комерційно-торговельну діяльність, невід'ємним елементом якої залишаються загрози і ризики зриву поставки товарів, пересортування і недостач, поставки неякісної або невідповідної продукції. Як наслідок, роздрібні торговельні підприємства звертаються з позовними заявами до господарських судів для пом'якшення наслідків таких негативних явищ.

Крім того, практика здійснення вітчизняного судочинства засвідчує низку проблем у провадженні і розгляді господарських та інших справ, що безпосередньо зачіпають інтереси та здійснюють прямий вплив на економічну безпеку роздрібних торговельних підприємств.

Органи контролю за цінами в даний час продовжують зберігати контрольно-регулювальний вплив над формуванням цінової політики значної частини роздрібних торговельних підприємств стосовно багатьох соціально важливих продуктів харчування, алкогольних

напоїв та тютюнових виробів, лікарських засобів та виробів медичного призначення. Зокрема, здійснюється обмеження або фіксування інфляційного зростання цін на стратегічні види продовольчих товарів, високовартісних підакцизних товарів і ліків.

Роль органів з контролю за цінами полягає у постійному супроводі цінової політики товаровиробників і роздрібних торговельних підприємств; обґрунтуванні та погодженні поданих декларацій стосовно зміни цін на регульовані товари для їх подальшого затвердження в економічних підрозділах облдержадміністрацій; здійсненні оперативного контролю за дотриманням затверджених мінімальних і максимальних розмірів задекларованих і не задекларованих цін; обґрунтуванні та проведенні стягнень штрафних санкцій з порушників чинного законодавства в частині ціноутворення.

Провідною метою регулятивного впливу центрального і регіональних органів контролю за вимогами стандартів на економічну безпеку суб'єктів роздрібної торгівлі, включно із підприємствами ресторанного господарства, аптечними пунктами продажу, автозаправними станціями тощо є методичне, організаційне та регуляторно-контрольне забезпечення відповідності діяльності роздрібних торговельних підприємств вимогам державної системи стандартів. Для цього державними органами управління у сфері стандартизації виконуються наступні функції: розробляються і доводяться до суб'єктів господарювання стандарти на товари і послуги; встановлюються технічні вимоги до основних видів технічного устаткування і обладнання, що застосовується в торгово-технологічному процесі; проводиться регулярний огляд і перевірка технічного стану метричного, ваговимірювального, іншого обладнання та інвентарю роздрібних торговельних підприємств; здійснюється контроль за правильністю використання і відсутністю несанкціонованих модифікацій торговельно-технологічного обладнання та інвентарю.

Таким чином, діяльність органів управління у сфері стандартизації скерована не тільки на усунення можливих правопорушень і зловживань з боку частини працівників підприємств роздрібної торгівлі, але й на захист майнових і фінансових інтересів в аспекті недопущення втрат товарно-матеріальних цінностей внаслідок недотримання вимог стандартів.

Важлива роль у забезпеченні економічної безпеки роздрібних торговельних підприємств належить державним і громадським органам із захисту прав споживачів, перші з яких сьогодні організаційно є

структурними підрозділами Держспоживстандарту, а другі – незалежними громадськими формуваннями. Ефективний захист прав споживачів надзвичайно позитивно відображається не тільки на забезпеченні потреб і запитів кінцевих споживачів у матеріальних благах у процесі їх вибору, придбання і подальшого цільового споживання, усуненні можливих недоліків та дефектів, але й на підвищенні рівня та культури торговельного обслуговування. При цьому роздрібні торговельні підприємства, які працюють добросовісно, з цілковитим дотриманням вимог чинного законодавства, норм і правил торговельного обслуговування не відчують негативного впливу недобросовісних конкурентів, які бажають отримати додаткові комерційні і фінансові переваги за рахунок ігнорування прав споживачів та інтересів інших підприємств.

Безумовно, позитивний вплив на економічну безпеку роздрібних торговельних підприємств здійснюють органи санітарно-епідеміологічного та ветеринарного контролю, що зайняті забезпеченням санітарно-епідеміологічного благополуччя не тільки в країні загалом, а й безпосередньо у торговельній мережі; недопущенням на споживчий ринок неякісних, зіпсованих, протермінованих, фальсифікованих продовольчих і непродовольчих товарів. Санітарно-епідеміологічна служба стає реальним помічником і консультантом для підприємств роздрібної торгівлі ще до відкриття підприємства, оскільки погоджує відповідність санітарного стану торговельних, виробничих, підсобних, адміністративно-побутових приміщень встановленим нормам; встановлює і перевіряє санітарні вимоги до персоналу працівників підприємства тощо. Органи ветеринарного, фіто-санітарного контролю забезпечують повну відповідність продукції тваринного і рослинного походження затвердженим нормативам у процесі їх реалізації не тільки в організованій мережі, але й при торгівлі на ринках, пересувній, ярмарково-базарній торгівлі, що мають місце поза межами крамниць і дрібнороздрібних одиниць.

Органи міністерств внутрішніх справ та надзвичайних ситуацій покликані одночасно виконувати завдання превентивного усунення потенційних ризиків і загроз економічній безпеці роздрібних торговельних підприємств та зменшення і пом'якшення втрат внаслідок виникнення неординарних або форс-мажорних ситуацій, викликаних кримінальними діями чи стихійним лихом. Особливого значення при цьому набуває застосування працівниками міліції та інспекторами протипожежної охорони профілактичних заходів, скерованих на застереження різноманітних правопорушень, випадків виникнення позаштат-

них ситуацій (пожеж, задимлення, отруєння) в магазинах, дрібнороздрібних одиницях, на ринках, у підприємствах ресторанного господарства тощо, які є місцями великих скупчень продавців і покупців, тобто місцями підвищеної небезпеки для людей.

Місцеві органи архітектурного контролю та благоустрою загалом обґрунтовано висувають відповідні вимоги до власників роздрібних торговельних підприємств щодо зовнішнього оформлення фасадів будівель, відведених під крамниці та малі архітектурні форми, а також благоустрою прилеглої території. Проблеми у стосунках між цими органами і роздрібними торговельними підприємствами виникають у наступних випадках: відсутність єдиного підходу та методичних рекомендацій для всіх суб'єктів системи роздрібного торговельного обслуговування; висока вартість архітектурно-оздоблювальних і дизайнерських послуг на улаштування інтер'єрів фасадів торговельних підприємств і одиниць; перенесення значної частини витрат з благоустрою довколишньої території з місцевих бюджетів на рахунок власників торговельних підприємств. На нашу думку, вирішення проблеми полягає як у виробленні на загальнодержавному рівні загальних вимог до архітектурного оформлення окремих типів і форматів роздрібних торговельних підприємств, так і фіксованих ставок оплати послуг благоустрою залежно від типу населеного пункту і обсягів торговельної діяльності даного торговельного підприємства.

Слід зазначити, що необхідність та доцільність співпраці роздрібних торговельних підприємств з приводу гарантування їх економічної безпеки із усіма органами державного регулювання є очевидними і обґрунтованими. У той же час, слід постійно усувати причини диспропорцій та негативних явищ у взаємовідносинах між владними органами і підприємствами роздрібною торгівлі, що нерідко містять явища корупції, утиску ділової репутації та бізнесових інтересів підприємців тощо.

Висновки. Таким чином, аналіз впливу органів державного регулювання на економічну безпеку торговельних підприємств засвідчив, що вони здійснюють помітний вплив на застереження потенційних загроз та ризиків, які притаманні для всіх суб'єктів підгалузі роздрібною торгівлі.

При цьому державне регулювання є необхідністю, і в більшості випадків реально сприяє підвищенню безпечності функціонування підприємств роздрібною торгівлі, хоч і містить вагому частку суб'єктивізму в організації співпраці державних регулятивно-конт-

рольних органів і роздрібних торговельних підприємств, що нерідко приводить до утиску економічних інтересів останніх.

---

1. Говорушко Т.А. Проблемні аспекти впровадження контролінгу в Україні / Т.А. Говорушко, Д.О. Кроніковський // Економічний часопис-XXI. – 2011. – № 1–2. – С. 51–53.

2. Кириченко О.А. Роль держави у формуванні та реалізації інноваційної моделі розвитку економіки України / О.А. Кириченко, Ю.І. Вигівська // Економічний часопис-XXI. – 2011. – № 5–6. – С. 27–32.

3. Ковтун О.І. Державне регулювання економіки: навч. посібник / О.І. Ковтун. – Львів: «Новий Світ-2000», 2006. – 432 с.

4. Кримська Л.О. Перспективні напрями імплементації засад державної політики в сфері підприємництва та розвитку людського ресурсу / Л.О. Кримська, Н.М. Павлішина // Економіка та держава. – 2011. – № 7. – С. 31–34.

5. Мазаракі А. Ринок споживчих товарів в Україні: посткризові тенденції / А. Мазаракі, В. Лагутін // Економіка України. – 2011. – № 9. – С. 17–26.

УДК 351.746.1:620.9

А.В. Прокіп

ФОРМОУТВОРЮВАЛЬНІ РІВНІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Обґрунтовується гіпотеза впливу різних груп суб'єктів національної економіки на стан енергетичної безпеки. Визначаються формоутворювальні рівні національної енергетичної безпеки, а також індикатори рівня енергетичної безпеки для кожного формоутворювального рівня.

Ключові слова: енергетична безпека, регіон, місто, суб'єкт господарювання, індивідуум.

Обосновывается гипотеза влияния разных групп субъектов национальной экономики на состояние энергетической безопасности. Определяются формообразующие уровни национальной энергетической безопасности, а также индикаторы уровня энергетической безопасности для каждого формообразующего уровня.

Ключевые слова: энергетическая безопасность, регион, город, субъект ведения хозяйства, индивидуум.

The idea of influence of different national economy group elements upon national energy security level is grounded. Shaping levels of national energy security and energy security indicators for each shaping level are defined.

Key words: energy security, region, city, enterprise, individual.